

Le commissioni ducali ai rettori d'Istria e Dalmazia (1289-1361), prir. **Alessandra Rizzi**. Roma: Viella, 2015, 258 str.

Objavlivanjem prvog sveska napatka i prisega kojima započinje mandat mletačkih upravitelja u Istri i Dalmaciji (fond *Collegio, Formulari di commissioni*, Državni arhiv u Veneciji) podastrt je znanstvenoj javnosti izvor za koji je dosad znao samo uski krug upućenih. Par tekstova koji se odnose na istarske gradove objavio je pred 140 godina Bernardo Benussi, a vrelo nije bilo poznato Šimi Ljubiću, pa ga u njegovim *Listinama* nema. Ako se ne varam, u hrvatskoj historiografiji ovaj rukopis dosad nije bio citiran.

Izdanje će značajno pomaknuti naša znanja o mletačkoj upravi u Istri i Dalmaciji u 13. i 14. stoljeću i mnogo je razloga za zadovoljstvo. Ipak, pomalo je šteta što njime nije obuhvaćena prva polovica rukopisa koja se odnosi na uže područje oko Venecije (u upravnom smislu: *Dogado*), jer integralno objavljivanje rukopisa ne bi bilo samo logično, nego i bitno za ispravno tumačenje i valoriziranje pojedinih upisa. Iz uvoda se razabire da je za ovakav izbor bila zainteresirana pokrajina Veneto, koja je financirala projekt.

Registar sadrži dva osnovna tipa dokumenata koji su funkcionalno povezani: prisegu koju je polagao mletački dužnosnik (knez, načelnik i slično) izabran na čelo nekog podvrgnutog grada uoči odlaska u službu (*capitulare*) i napatuk koji je tom zgodom primao (*commissio*). U njima su sažeta osnovna načela po kojima se trebao ravnati na svojoj dužnosti, uz zabranu ponašanja koja bi mogla ugroziti njegovu profesionalnost, objektivnost i lojalnost. U registru su zapisani obrasci na temelju kojih su izrađivani dokumenti *ad personam*, od kojih je niz sačuvan, objavljen i već obilato korišten u hrvatskoj historiografiji.

Registar je stvoren prepisivanjem već postojećih primjera (primjerice, napatka za zadarskog kneza Vitala Michielija iz 1313), koji su time od konkretnog akta pretvoreni u apstraktni normativni materijal. Već unesenim obrascima dodavane su zatim nove točke s relevantnim odlukama najviših mletačkih institucija: Velikog vijeća, Senata, Vijeća Četrdesetorice i Malog vijeća.

Objavljenih 25 dokumenata odnosi se na Dubrovnik, Split, Trogir, Šibenik, Zadar, Nin, Senj, Rab, Pulu, Poreč, Rovinj, Novigrad, Umag, Izolu, Piran, Kopar, Bale, Motovun, Sv. Lovreč i pazenatičkog kapetana. Dva su namijenjena mletačkim konzulima (u Senju i Puli), a svi ostali predstavnicima mletačke vlasti na čelu pojedinih gradova i područja.

U uvodnoj je raspravi priređivačica izdanja, Alessandra Rizzi, na iscrpan i vrlo jasan način prikazala sadržaj, tipologiju, funkciju i razvitak ovog izvora,

dajući i mnoge primjere iz istovrsnog gradiva koje nije ušlo u ovu knjigu. Naputke i prisege odredila je ne samo kao pravno vrelo, nego i kao instrument upravljanja kojim se moglo relativno jednostavno intervenirati u pravni poredak pojedinih gradova i prilagođavati ga novim okolnostima.

Umberto Cecchinato donosi opis rukopisa u njegovu današnjem stanju i rekonstrukciju izvornog izgleda. U prilogu Tiziane Aramonte objašnjava se kako su se u zbirci, uz jedan izuzetak, prisege i napuci *ad personam* transformirali u prave obrasce. Neki su upisi datirani, a drugi se mogu datirati usporedbom rukopisa ili na temelju sadržaja, tako da se moglo utvrditi da je jezgra zbirke formulirana u razdoblju 1289-1339, a materijal je ažuriran naknadnim intervencijama (dodacima, ispravkama, križanjima dijelova teksta). Gloria Zuccarello objašnjava izvanredno zanimljiv element zbirke - sistem znakova putem kojih se izbjeglo integralno prepisivanje nove materije kojom je trebalo dopuniti više obrazaca prisega i naputaka: samo na prvome mjestu unosio se cijeli tekst, a svi drugi obrasci dobili su znakove koji na nj upućuju.

Tekstovi su besprijekorno transkribirani, poštujući sva pravila za kritičko izdavanje dokumentarnog gradiva. Svaki dokument prati obrazloženje datacije i ostale informacije koje se odnose na nastanak njegovih dijelova.

Čitatelju *Anala* bit će osobito korisno znati da je na str. 242-247 uvršten formular prisege dubrovačkog kneza duždu iz 1293, s dodacima do samog kraja mletačke vlasti (1357). Prepoznaju se izvjesne sličnosti s poznatim i objavljenim tekstom kneževe prisege dubrovačkoj komuni, sačuvanom u ispravama (1237-1254) i kasnije unijetom u Statut (II, 1), no prisega duždu daleko je opsežnija i sadrži mnoge nepoznate informacije. Nadam se da ću se uskoro detaljnije pozabaviti analizom dubrovačkog obrasca, a vjerujem da će i ostali dijelovi ove vrlo vrijedne knjige naći svoj put do onih koji se bave istarskom i dalmatinskom poviješću u 13. i 14. stoljeću.

Nella Lonza